

Σάββας Στρούμπος «Η Αποικία είναι ένα κείμενο έκτακτης ανάγκης»

Μαριάννα Παπάκη

22/04/2014

Με το εμβληματικό κείμενο του **Φραντς Κάφκα**, «**Στη σωφρονιστική αποικία**», επανέρχεται ο **Σάββας Στρούμπος** με την ομάδα **Σημείο Μηδέν** παρουσιάζοντας τη δεύτερη εκδοχή της παράστασης καθώς η πρώτη παρουσίασή της είχε γίνει το 2009 στον Χώρο Ιστορικής Μνήμης στην Κοραή.

Αυτή τη φορά η παράσταση εντάσσεται στο **Φεστιβάλ Αθηνών** και θα έχουμε την ευκαιρία να την παρακολουθήσουμε στην **Πειραιώς 260 (18-20 Ιουνίου)**. Ο δραστήριος και πάντα δημιουργικός **Σάββας Στρούμπος**, που τα τελευταία χρόνια έχει χαρίσει στη σύγχρονη ελληνική θεατρική σκηνή εξαιρετικές δουλειές, μας δίνει τη χαρά να μας παραχωρήσει την πρώτη του συνέντευξη για την συμμετοχή του στο **Φεστιβάλ Αθηνών** και να μοιραστεί μαζί μας τόσο τους θεματικούς άξονες που θα ακολουθήσει όσο και τις βαθύτερες ανησυχίες του για την οπτική ολόκληρου του κόσμου ως σωφρονιστική αποικία.

Κι αν αυτή η οπτική μοιάζει να είναι από δυσοίωνη μέχρι τρομακτική, υπάρχει και θετικό πρόσημο στο έργο του Κάφκα και αυτό βρίσκεται ακριβώς σε αυτή την αίσθηση αδιεξόδου των ηρώων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Σάββας Στρούμπος: «*Το σκοτάδι κραυγάζει απειλητικά γιατί μας προκαλεί να στρέψουμε τα μάτια μας προς το φως*».

Μετά τον «Βούτσεκ» του Μπύχνερ που παρουσιάσατε στο νέο χώρο του Θεάτρου Άτις τη σεζόν που τελειώνει, επανέρχεστε με την ομάδα Σημείο Μηδέν και την παράσταση «Στη σωφρονιστική αποικία», του Φραντς Κάφκα. Πριν περάσουμε στο έργο, θα ήθελα να μας πείτε ποια είναι η σημασία της 1ης παρουσίας για εσάς στο Φεστιβάλ Αθηνών. Πώς νιώθετε για την εμπιστοσύνη του Φεστιβάλ και πώς μεταφράζεται η συμμετοχή σας τόσο για εσάς προσωπικά όσο και για την ομάδα.

Στους δύσκολους καιρούς που ζούμε, με την οικονομική και κοινωνική κρίση που μαστίζει τη χώρα, παρ' όλη την πολυφωνία καλλιτεχνικών δράσεων, το θέατρο –και όχι μόνο αυτό – δέχεται σοβαρότατα χτυπήματα. Θα τα χαρακτηρίζα χτυπήματα στο «μαλακό υπογάστριο». Στις συνθήκες αυτές το Φεστιβάλ Αθηνών δίνει βήμα σε νέους δημιουργούς και ομάδες, υποστηρίζοντας το έργο ανθρώπων που παλεύουν με πενιχρά μέσα να αρθρώσουν το καλλιτεχνικό τους όραμα. Αυτό είναι κάτι σημαντικό. Πρόκειται για μια επένδυση στη νέα γενιά καλλιτεχνών η οποία εύχομαι να καρποφορήσει. Στην περίπτωση της ομάδας μας, είναι μια δυνατότητα να συνεχίσουμε την έρευνά μας πάνω στα ζητήματα που μας απασχολούν, χωρίς να σκεφτόμαστε, έστω και για λίγο, το οικονομικό και οργανωτικό βάρος μιας παραγωγής. Κι αυτό, βέβαια, είναι μεγάλη ανακούφιση.

Πρόκειται για τη 2η παρουσίαση του έργου του Κάφκα «Στη σωφρονιστική αποικία», μία επαναπροσέγγιση ουσιαστικά του κειμένου μετά το 2009, χρονιά κατά την οποία παρουσιάσατε για πρώτη φορά στην Ελλάδα τη δραματοποιημένη μορφή του διηγήματος. Θα ήθελα να μας πείτε λίγα λόγια για την εμφανή διαφορά που είναι ο χώρος. Από έναν χώρο φορτισμένο, τον Χώρο Ιστορικής Μνήμης στην Κοραή το 2009, στην Πειραιώς 260 το 2014. Πώς ο χώρος διαφοροποιεί την παράσταση και πώς την επηρεάζει κάθε φορά;

Ο Χώρος Ιστορικής Μνήμης της Κοραή σφύζει από ιστορία, ή καλύτερα, απ' τη βία της ιστορίας. Ο χώρος είναι ζωντανός, οι άνθρωποι που φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν εκεί έχουν αφήσει ανεξίτηλο το στίγμα τους. Εμείς παρουσιάσαμε εκεί δύο παραστάσεις: Το διήγημα του Φραντς Κάφκα «Στη Σωφρονιστική Αποικία» και το έργο του Αλμπέρ Καμύ «Οι Δίκαιοι». Πιστεύω πως όταν καλείσαι να αναμετρηθείς μ' έναν τέτοιο χώρο οφείλεις να τον ακούσεις βαθιά, ν' αφουγκραστείς τις δονήσεις και τις πληγές του. Μια τέτοια διαδικασία επηρεάζει άμεσα το καλλιτεχνικό έργο και όσους εργάζονται γι' αυτό. Από εκεί και πέρα, σ' όποιο χώρο κι αν βρεθεί κανείς, νομίζω πως η διαδικασία είναι αντίστοιχη.

Τη νέα μας προσέγγιση πάνω στην Αποικία θα την παρουσιάσουμε στο χώρο «Αποθήκη» της Πειραιώς 260 που έχει αναλογίες με την Κοραή ως

προς την ατμόσφαιρα και την έντονη αίσθηση που αφήνει το πέρασμα του χρόνου στο χώρο.

Σε αυτό μάλιστα το χώρο, στην «Αποθήκη» της Πειραιώς 260, είχε παρουσιαστεί πέρυσι – και πάλι στο πλαίσιο του Φεστιβάλ – μία εξαιρετική έκθεση από έργα μελών της θεραπευτικής κοινότητας ΚΕΘΕΑ Εν δράσει και κρατούμενων στις Δικαστικές Φυλακές Κορυδαλλού με τίτλο “ΚΕΘΕΑ εν δράση, κοινότητες στη φυλακή, παράθυρο στην κοινωνία” σε επιμέλεια του Μανώλη Χάρου. Επειδή κάπως όλα συνδέονται, ποια είναι κατά τη γνώμη σας εκείνα τα στοιχεία που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα σωφρονιστικό σύστημα ώστε να «ανοίξει» στους κρατούμενους ένα πραγματικό παράθυρο στην κοινωνία;

Με προβληματίζουν πολύ οι λέξεις «σύστημα» και «σωφρονισμός». Μια κοινωνία που λειτουργεί με γνώμονα τον άνθρωπο, κάνει πρακτικές κινήσεις προς την εξάλειψη των αιτίων που γεννούν την εγκληματικότητα σε οποιαδήποτε μορφή της. Κανείς δεν είναι εκ των προτέρων φονιάς, κανείς δεν γεννιέται εγκληματίας. Είναι οι συνθήκες στις οποίες ζει ένας άνθρωπος που τον οδηγούν στις ανάλογες πράξεις. Σε κάθε περίπτωση, οι σύγχρονες φυλακές, όπως και τα κέντρα κράτησης μεταναστών, ως σύγχρονα στρατόπεδα συγκέντρωσης, εντείνουν το πρόβλημα αντί να το απαλύνουν. Τα παραδείγματα δυστυχώς είναι χιλιάδες και επώδυνα. Οι κρατούμενοι θεωρούνται άνθρωποι δεύτερης κατηγορίας, που η ποινή τους περιλαμβάνει και τη στέρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειάς τους.

Πιστεύω ότι σε κοινωνίες έλλογων πολιτών, χειραφετημένων από κάθε μορφή εκμετάλλευσης, βίας και καταπίεσης ανθρώπου από άνθρωπο, ο κάθε ξένος και διαφορετικός μπορεί να είναι ευπρόσδεκτος και να εντάσσεται ομαλά σ’ ένα περιβάλλον όπου το σύνολο ζει αξιοπρεπώς, έχοντας επαρκώς καλυμμένες τις βασικές βιοτικές του ανάγκες.

Ίσως τέτοιες σκέψεις να φαίνονται ουτοπικές ή παρωχημένες στην εποχή μας. Νομίζω, όμως, ότι χρειάζεται ν’ αρχίσουμε να σκεφτόμαστε και να δρούμε προς αυτή την κατεύθυνση. Έργα και πρωτοβουλίες σαν αυτές που αναφέρεις, κι άλλες που έχω υπ’ όψη μου, όπως το θέατρο στις φυλακές, εμπνέουν και αποτελούν πρακτικά παραδείγματα για τους δρόμους που οφείλει ν’ ακολουθεί κάθε υγιώς σκεπτόμενη κοινωνία.

Ποιοι είναι οι ηθοποιοί και οι συντελεστές της νέας παράστασης;

Πιστεύω ότι το σχήμα της ομάδας είναι πολύ δυναμικό και μας προκαλεί όλους για έντονη και δημιουργική δουλειά. Με τον Δαβίδ Μαλτέζε (Αξιωματικός) και τη Δέσποινα Χατζηπαυλίδου (Στρατιώτης) συνεχίζουμε τη γόνιμη συνεργασία μας που ξεκίνησε απ' την παράσταση του «Βούτσεκ», με την Ελεάνα Γεωργούλη (Κατάδικος) συνεργαζόμαστε σταθερά τα τελευταία πέντε χρόνια. Στην Αποικία θα συνεργαστούμε για πρώτη φορά με τον Μελέτη Ηλία (Παρατηρητής), με τον οποίο μας συνδέει, βέβαια, η πολυετής θητεία στο θέατρο Άττις κοντά στο δάσκαλό μας Θόδωρο Τερζόπουλο. Την εικαστική εγκατάσταση και τα κοστούμια αναλαμβάνει ο Ηλίας Παπανικολάου, επίσης νέος συνεργάτης της ομάδας, στη δραματουργική επιμέλεια συνέβαλε η Σοφία Σιμελιτίδου ενώ τη μουσική ανέλαβε ο Λεωνίδας Μαριδάκης και τους φωτισμούς η Χριστίνα Θανάσουλα.

Η ομάδα Σημείο Μηδέν χρησιμοποιεί έναν ερευνητικό τρόπο μελέτης των κειμένων. Ποια ερωτήματα σας απασχόλησαν στην 1η παρουσίαση και ποια σας απασχολούν στη φετινή;

Η «Σωφρονιστική Αποικία» που παρουσιάσαμε στην Κοραή αρχές του 2009 είναι η πρώτη παράσταση της ομάδας, η οποία συμπίπτει με την εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008, την απόπειρα κατά της ζωής της Κωνσταντίνας Κούνεβα και τον πόλεμο στη Λωρίδα της Γάζας. Δουλεύαμε, δηλαδή, σε συνθήκες που έφεραν την προβληματική του κειμένου στις μέρες μας κι αυτό ήταν ένας παράγοντας που δεν μπορούσαμε να αγνοήσουμε, αν και η επιλογή έργου και χώρου έγιναν πολύ πριν να προκύψουν τα παραπάνω γεγονότα. Θεωρώ ότι η σημερινή εποχή δεν είναι λιγότερο έντονη από πέντε χρόνια πριν. Η μαζική φτωχοποίηση πληθυσμών διεθνώς, το κύμα εξεγέρσεων που ζήσαμε τα προηγούμενα χρόνια στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες, η άνοδος φασιστικών και νέο-ναζιστικών μορφωμάτων επίσης σε διεθνές επίπεδο, κάθε άλλο παρά εφησυχασμό μπορούν να δημιουργούν.

Στην πρώτη εκδοχή της Αποικίας η έρευνά μας κινήθηκε σε δύο βασικούς άξονες: πώς η εξουσία – η κάθε εξουσία – εγγράφει μέχρι θανάτου στο σώμα των ανθρώπων τον νόμο που έχουν παραβιάσει και πώς ο άνθρωπος βρίσκεται έγκλειστος σ' ένα πλαίσιο ηθών, νόμων και

συμπεριφορών, που συνειδητά ή ασυνείδητα του επιβάλλεται, ριζώνει μέσα του και επηρεάζει κάθε του σκέψη και δράση.

Στη δεύτερη εκδοχή, το βασικό θέμα που μας απασχολεί είναι ένα: Ο κόσμος ως σωφρονιστική αποικία. Το συλλογικό τοπίο των υπανθρώπων, ο μηχανοποιημένος κόσμος της από-ανθρωποποίησης σε όλα τα επίπεδα και τις μορφές του. Το κάθε πρόσωπο φέρει τη δική του ιδιαίτερη διαταραχή, τη δική του δομική αλλοίωση, το ανοιχτό τραύμα στο βάθος της ύπαρξής του. Θυμηθείτε τα τρία περιβόητα συνθήματα του καθεστώτος του Μεγάλου Αδελφού στο 1984 του Τζορτζ Όργουελ : «Ο πόλεμος είναι ειρήνη», «Η ελευθερία είναι σκλαβιά», «Η άγνοια είναι δύναμη». Πρόκειται για μια εικόνα του ανθρώπου και του κόσμου πολύ κοντινή σε ό, τι ζούμε σήμερα και ό, τι πρόκειται να ζήσουμε στο άμεσο μέλλον. Αυτή τη φορά βλέπουμε τη δουλειά μας ως προβολή απ' το δυσοίωνα μέλλον του κόσμου, ως προβολή αυτού του μέλλοντος στο παρόν, αν η ανθρωπότητα δεν αναλάβει ριζικά το αίτημα της χειραφέτησής της από κάθε μορφής εκμετάλλευσης.

Ο σωφρονισμός αποτέλεσε και αποτελεί συνηθισμένη λέξη στο οπλοστάσιο των δικαιολογιών ανελεύθερων κοινωνιών (Παραδείγματα: 1ος Παγκόσμιος πόλεμος, Κατοχή, δηλώσεις μετανοίας στα ξερονήσια, κ.α.). Κατά τη γνώμη σας, πώς διαχειρίζεται αυτό το θέμα ο Κάφκα και ποια είναι τα μέσα που χρησιμοποιεί;

Ο Κάφκα έγραψε το μικρό διήγημα «Στη Σωφρονιστική Αποικία» το 1914 (εκδόθηκε το 1919), μέσα στις φλόγες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Παρ' όλο που σημειώθηκε ως ένα προφητικό διήγημα για τα δεινά των ανθρώπων του 20ου αιώνα (Άουσβιτς, Γκουαντάναμο, Λευκά κελιά και για τη σύγχρονη ελληνική ιστορία οι αναλογίες του διηγήματος είναι σαφείς), στην ουσία υπήρξε η καταγραφή ενός εφιάλτη του.

Αλλά ας μην ξεχνάμε ότι πρόκειται για έναν ιδιοφυή συγγραφέα που δεν επικαιροποιεί το έργο του, που δε γράφει επικαιρικά, αντίθετα, γενικεύει τον εφιάλτη του. Τον γενικεύει τόσο που συμπεριλαμβάνει ένα τεράστιο φάσμα ανθρώπινου πόνου. Σωφρονιστικές αποικίες υπήρξαν πολύ πριν τον 20ο αιώνα και φαίνεται πως άμεσα δε θα πάψουν να υπάρχουν.

Ο Κάφκα μας μεταφέρει σε μια μη-προσδιορίσιμη χρονικά αποικία σωφρονισμού, όπου η «δικαιοσύνη» αποδίδεται με τον εξής τρόπο: Ο Κατάδικος, χωρίς να γνωρίζει ούτε ποιο αδίκημα διέπραξε, ούτε ποια είναι η ποινή του, τοποθετείται σ' ένα μηχανήμα βασανισμού που εγγράφει μέχρι θανάτου στο σώμα του τον νόμο που παραβιάστηκε. Ποιο είναι το έγκλημα του Κατάδικου του διηγήματος; Φαινομενικά ότι κοιμήθηκε στη σκοπιά κι ότι επιτέθηκε στο λοχαγό που πήγε να τον ελέγξει. Αλλά μόνο φαινομενικά. Στην πραγματικότητα ο Κατάδικος, έστω και προς στιγμήν, δείχνει δείγματα ανθρώπινης συμπεριφοράς, έλλογης ανθρώπινης αντίδρασης. Γι' αυτό είναι ένοχος. Στην καφκική αποικία των από-ανθρωποποιημένων κλώνων κάτι τέτοιο δεν είναι επιτρεπτό. Κάθε ένδειξη ανθρώπινων χαρακτηριστικών πρέπει να καταστρέφεται άμεσα και μέχρι θανάτου. Καμιά αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν είναι επιτρεπτή. Η ποινή εγγράφεται στο σώμα. Η μόνη δυνατή τιμωρία – και σωφρονισμός μαζί – είναι ο θάνατος. Αυτό το ρόλο παίζει το μηχανήμα. Φυσικά, αν σκεφθούμε συμβολικά και αφαιρετικά, στη θέση του μηχανήματος μπορούμε να βάλουμε όλους τους μηχανισμούς ψυχικής, σωματικής και πνευματικής καταστολής των σύγχρονων κοινωνιών. Γι' αυτό λέμε πως πρόκειται για μια προβολή απ' το δυσοίωνο μέλλον της ανθρωπότητας, ελλείψει ριζικών χειραφετητικών κινήσεων και πρωτοβουλιών.

Η «από-ανθρωποποίηση του σύγχρονου ανθρώπου» αποτελεί βασικό θέμα της ομάδας Σημείο Μηδέν. Για ποιούς λόγους σας απασχολεί τόσο έντονα η συγκεκριμένη θεματική; Αν στον «Βούτσεκ» το πείραμα δεν τέλειωσε ποτέ, στην «Σωφρονιστική Αποικία» μπορούμε να πούμε το ίδιο για τις μεθόδους σωφρονισμού ακόμα και σε ελεύθερες και δημοκρατικές κοινωνίες;

Το θέμα της από-ανθρωποποίησης του σύγχρονου ανθρώπου μας απασχολεί ήδη από τη «Μεταμόρφωση» του Κάφκα, παράσταση που ανεβάσαμε το 2012. Το αναπτύξαμε περισσότερο με τον «Βούτσεκ» και συνεχίζουμε με τη «Σωφρονιστική Αποικία».

Αυτό το ζήτημα θέτει μια σειρά βασανιστικά ερωτήματα: Γιατί η πλειοψηφία των ανθρώπων παραμένει πεισματικά υπόδουλη στις δοσμένες οικείες συνθήκες, σα να πρόκειται για τη σωτηρία της; Πώς κάθε κοινωνικό και πολιτικό σύστημα εσωτερικεύει στα μέλη του τις

δομές που του χρειάζονται για την αυτοσυντήρησή του; Πώς φτιάχνεται ο άνθρωπος-υπήκοος, ο προσαρμοσμένος στην αυταρχική τάξη ενός κόσμου που τον κάνει ν' ανέχεται καρτερικά κάθε ταπείνωση;

Δεν ξέρω αν μπορούμε να δώσουμε οριστικές απαντήσεις στα παραπάνω. Εξάλλου το θέατρο έχει το δικό του τρόπο να θέτει τα ερωτήματα, να κινητοποιεί αισθήσεις, σκέψεις και φαντασία, χωρίς ποτέ να απαντά με τρόπο ερμητικά κλειστό κι αμετάκλητο. Μεταξύ άλλων, αυτή είναι κι η ομορφιά του.

Όσο για τις σύγχρονες κοινωνίες είμαι πολύ επιφυλακτικός απέναντι στους δύο χαρακτηρισμούς «ελεύθερες» και «δημοκρατικές». Μπορεί σε πολλά μέρη του κόσμου να υπάρχει ελευθερία Τύπου, εκλογικά και άλλα δικαιώματα για τους πολίτες, αλλά, αν και είμαστε γύρω στα πέντε δισεκατομμύρια άνθρωποι σ' αυτή τη γη, είναι ζήτημα αν υπάρχουν 500 ή 600 εκατομμύρια ανθρώπων που ζουν σε χώρες όπου η πείνα δεν είναι καθημερινό πρόβλημα, όπου η καταδίωξη, η φυλάκιση, η ανελευθερία δεν είναι η καθημερινή πραγματικότητα. Ακόμα κι όσοι ζούνε στις λεγόμενες ανεπτυγμένες και φιλελεύθερες κοινωνίες αντιμετωπίζουν πλέον την οικονομική κρίση, την ανεργία, την περιβαλλοντική καταστροφή, την άνοδο της ακροδεξιάς, την αστυνομική καταστολή, τα διαρκή εγκλήματα των κυρίαρχων ολιγαρχιών. Δεν ξέρω που βρίσκονται η ελευθερία και η δημοκρατία στην Ελλάδα όταν κοντά στο 40% του κόσμου ζει κάτω απ' το όριο της φτώχειας...

Το σώμα στη «Σωφρονιστική Αποικία» αποτελεί το πεδίο εφαρμογής της τιμωρίας από τον βασανιστή. Το σώμα (και η “γλώσσα” του) αποτελεί κύριο μέσο έκφρασης της δουλειάς σας. Πόσο δύσκολο είναι να μεταφέρετε μέσω του σώματος, της κίνησης, του βλέμματος τόσο τον παραλογισμό της φρίκης όσο και τον εσωτερικό εγκλεισμό του ανθρώπου;

Βασικό στοιχείο της δουλειάς μας είναι η ερευνητική διαδικασία που μπαίνουμε όλοι, ηθοποιοί και σκηνοθέτης, ώστε με τη φωνή και το σώμα μας ν' ανιχνεύσουμε τις βασικές διαδρομές και διαστάσεις του υλικού που καταπιανόμαστε. Η έρευνα δεν έχει να κάνει με τη λογοτεχνία, δε στηρίζεται σε φιλολογικά συγγράμματα και αναλύσεις. Πρόκειται για μια έντονη ψυχοσωματική διαδικασία επικοινωνίας με το υλικό μας. Απ' τη στιγμή που αποφασίζουμε να μπούμε στην έρευνα της Αποικίας,

αναλαμβάνουμε και το κόστος της δυσκολίας της, το οποίο βέβαια προϋποτίθεται. Αλλά και τι είναι ανώδυνο ή εύκολο στην τέχνη; Τι μπορεί να γίνει χωρίς κόστος;

Η αποφυγή του πόνου και της δυσκολίας, ο άνθρωπος ψηφοφόρος-καταναλωτής του σύγχρονου lifestyle, αλλά και το θέατρο της λήθης, όπου πας, περνάς «όμορφα» και κατά βάση ξεχνάς, είναι χαρακτηριστικά ενός τρόπου ζωής που νομίζω πως ήρθε η ώρα να τον αφήσουμε για πάντα πίσω μας, ιδιαίτερα στους καιρούς έκτακτης ανάγκης που έχουμε την τύχη και την ατυχία να ζούμε. Η Αποικία είναι ένα κείμενο έκτακτης ανάγκης.

«Häftling: Έμαθα ότι είμαι ένας Häftling. Το όνομά μου είναι 174 517: Μας βάφτισαν· για όλη την υπόλοιπη ζωή μας θα έχουμε το νούμερο χαραγμένο στο αριστερό μας μπράτσο.», αναφέρει ο Primo Levi. (σ.σ.: «Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος»). Σήμερα, που δεν είμαστε στις συνθήκες ενός στρατοπέδου συγκέντρωσης, γιατί κατά τη γνώμη σας δεν έχουμε τη δύναμη να αντιδράσουμε σε ό, τι μας συμβαίνει;

Όπως είπαμε και παραπάνω, το σκεπτικό αυτής της παράστασης στηρίζεται σε μια βασική ιδέα: Ο κόσμος ως σωφρονιστική αποικία. Μπορεί κυριολεκτικά να μη ζούμε σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, μήπως όμως μεταφορικά και συμβολικά ζούμε; Μήπως οι σύγχρονες κοινωνίες ως άλλα μηχανήματα βασανισμού, εγγράφουν στην ψυχή και το σώμα μας, εν αγνοία μας και μέχρι θανάτου, το νόμο που οφείλουμε ν' ακολουθούμε χωρίς παρεκκλίσεις; Και τι άλλο είναι η από-ανθρωποποίηση, αν όχι αυτή η βαθιά παθητικοποίηση ολόκληρων πληθυσμών, που φτάνει μέχρι τον άνθρωπο-κλώνο;

Ο Κάφκα περιγράφει τον Κατάδικο στην αρχή του διηγήματος ως εξής: «Ο Κατάδικος είχε ένα ύφος τόσο σκυλίσια πειθήνιο, που' λεγες πως αν τον άφηνε κανείς να τρέξει ελεύθερα στις πλαγιές, θ' αρκούσε μονάχα ένα σφύριγμα για να γυρίσει αμέσως πάνω στην ώρα της εκτέλεσης του». Πρόκειται, δηλαδή, για έναν Untermensch (υπάνθρωπο), λέξη συνώνυμη του Häftling στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η εικόνα του κόσμου ως στρατοπέδου συγκέντρωσης απαιτεί Untermenschen (υπανθρώπους) για να λάβει σάρκα και οστά. Κι αυτοί κατασκευάζονται συστηματικά από τα σύγχρονα στρατόπεδα συγκέντρωσης της virtual

reality (εικονικής πραγματικότητας), των hedge funds και think tanks, των οικολογικών ολέθρων και των εμφυλίων πολέμων.

Προσωπικά δεν πιστεύω πως σήμερα είμαστε τελείως ανήμποροι ν' αντιδράσουμε. Τα τελευταία χρόνια και στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες του πλανήτη είχαμε αρκετές αποδείξεις για του λόγου το αληθές. Εξάλλου κανένας μηχανισμός καταπίεσης δεν είναι αιώνιος. Όπως και στην Αποικία, κάποια στιγμή ο μηχανισμός «μπουκώνει», βραχυκυκλώνει και καταστρέφεται, παίρνοντας μαζί τους ίδιους τους λειτουργούς του και ξαφνικά η δύναμη της ζωής εκδηλώνεται με τον πιο δυναμικό και δημιουργικό τρόπο.

Στη «Σωφρονιστική Αποικία» μοιάζει να συντελείται στο τέλος μια αισιόδοξη αλλαγή. Ενστερνίζεστε αυτή την αίσθηση;

Στο τέλος του διηγήματος το μηχάνημα του βασανισμού διαλύεται, ο αξιωματικός –επικεφαλής του συγκεκριμένου τρόπου απονομής δικαιοσύνης – ελευθερώνει τον κατάδικο για να γίνει αυτός το τελευταίο θύμα του μηχανήματος. Στρατιώτης και κατάδικος χορεύουν έξαλλα σαν δυο πρόσωπα μιας εφιαλτικής κλοουνάτας υπανθρώπων. Ο παρατηρητής – έρχεται απ' το εξωτερικό να ελέγξει το μηχάνημα και τις λειτουργίες του – φεύγει έντρομος, θέλοντας να ξεχάσει αυτές τις εικόνες, που θα στοιχειώσουν για πάντα τη μνήμη του. Το καθεστώς που μέχρι σήμερα επέβαλε μια τέτοια τιμωρία ζει τον επιθανάτιο ρόγχο του, για ν' αντικατασταθεί από ένα εξίσου βάρβαρο, αν και με πιο ανθρώπινο πρόσωπο καθεστώς.

Στην αρνητική ουτοπία του Κάφκα δύσκολα διακρίνουμε σχισμές φωτός. Όλα τα πρόσωπα είναι ταυτόχρονα θύτες και θύματα εαυτών και αλλήλων. Οι πράξεις τους διαμορφώνουν ένα λαβύρινθο θρυμματισμένων συμπεριφορών, απ' όπου δεν ξεφεύγει κανείς. Κι όμως, ακριβώς εδώ βρίσκεται το θετικό πρόσημο στο έργο του Κάφκα: Το σκοτάδι κραυγάζει απειλητικά γιατί μας προκαλεί να στρέψουμε τα μάτια μας προς το φως, να ρίξουμε φως στα σκοτάδια, το εκτυφλωτικό φως μιας ζωής πιο ανθρώπινης, πιο ελεύθερης σ' έναν κόσμο διαφορετικό και πάντοτε εφικτό.

«Βρισκόμαστε όλοι στον πάτο της κόλασης που κάθε στιγμή της είναι κι ένα θαύμα», λέει χαρακτηριστικά ο E.M.Cioran. Συμφωνείτε;

Αν βρισκόμαστε στον πάτο της κόλασης, μαζεύουμε τις δυνάμεις μας για μια έφοδο στον ουρανό...